

”Du kan, du skal – men må du?”

Om bibliotekers forvaltningsretlige pligt til at stille service til rådighed overfor forholdet til privat eksemplar fremstilling

Af Hanne Marie Motzfeldt og Charlotte Bagger Tranberg

Efter bibliotekslovens § 1 kræves, at biblioteksansatte i et vist omfang vejleder lånerne. Efter ophavsretslovens § 12, stk. 4, er det ikke tilladt at anvende fremmed medhjælp til privat eksemplar fremstilling af en nærmere defineret gruppe af værkstyper. Denne korte artikel har til formål at klarlægge denne problemstilling, som var fremme på Danmarks Forskningsbiblioteksfor- enings temadag om ophavsret.

Hanne Marie Motzfeldt
Ph.D.-stipendiat, Aarhus Universitet
hmm@jura.au.dk

Charlotte Bagger Tranberg
adjunkt, Ph.D., Aalborg Universitet
cbt@law.aau.dk

Det ophavsretlige udgangspunkt

Det ophavsretlige udgangspunkt er, at enhver person må kopiere eller få en anden person til at hjælpe med at kopiere enkelte eksemplarer af offentliggjorte værker til privat brug. Konkret betyder det, at jeg kan købe en bog og selv kopiere eller få en god ven til at kopiere uddrag af bogen, fordi jeg måske ikke ønsker at skrive i original-eksemplaret. Når en anden person er behjælpelig med privat kopiering, skal der skelnes mellem personer, som er en del af den pågældendes familie og omgangskreds (privat medhjælp) og udenforstående, som ikke tilhører den pågældende persons privatsfære (fremmed medhjælp). Biblioteksansatte skal derfor betragtes som fremmed medhjælp, når lånerne udfører privat kopiering på landets biblioteker.

Ophavsretligt vil det aldrig være tilladt, at bibliotekarer hjælper til med brugernes private kopiering af digitale værker. En låner kan således ikke bede en bibliotekar om at hjælpe til med at kopiere en fil indeholdende en artikel i digital form. Tilsvarende gælder for de værker, som i praksis er genstand for den mest omfattende private kopiering, nemlig CD'ere og DVD'ere. Bibliotekarerne må heller ikke hjælpe brugerne med at kopiere musik på LP-plader og kassettebånd samt film på VHS-bånd – såkaldte analoge værker.

Bibliotekarerne må derimod godt hjælpe lånerne med at kopiere litterære værker i analog

form. Det drejer sig bl.a. om bøger, aviser og blade. Konkret betyder det, at en person gerne må bestille en analog kopi af en bog på et bibliotek, men ikke i en kopibutik, fordi sidstnævnte virker i erhvervsøjemed.

Endelig er det væsentligt at være opmærksom på, at lånerne ikke lovligt kan anvende bibliotekets tekniske udstyr til at fremstille private kopier af musik- og filmværker. Bibliotekets tekniske udstyr omfatter både fotokopieringsmaskiner, videobåndoptagere, kassettebåndoptagere samt andre indretninger, som er i stand til at overføre lyd eller levende billeder, herunder i digital form. En låner kan ikke komme hen på biblioteket med et VHS-bånd, som vedkommende gerne vil have overført til DVD. En låner vil heller ikke kunne anvende bibliotekets edb-system til at brænde en CD, som vedkommende har up-loaded til sin egen server på internettet eller til at overføre musik fra en ny indkøbt CD til en mp3-player.

Sammenfattende kan man sige, at biblioteksansatte ud fra et ophavsretligt synspunkt er tvunget til at forholde sig passive – og måske i nogle tilfælde afvisende – overfor lånernes henvendelse om hjælp til privatkopiering på landets biblioteker. Men i praksis skal det ophavsretlige udgangspunkt afvejes i forhold til den anden væsentlige regulering, som bibliotekerne er underlagt, nemlig den biblioteksmæssige – og forvaltningsretlige.

Det biblioteksmæssige – og forvaltningsretlige – udgangspunkt

Folkebibliotekerne er i biblioteksloven pålagt en række opgaver. Formålet med folkebibliotekernes virksomhed er efter bibliotekslovens § 1 at fremme oplysning, uddannelse og kulturel aktivitet ved at stille bøger, tidsskrifter, lyd- og andre egnede materialer til rådighed. Andre egnede materialer kan være musikbærende materialer og elektroniske informationsressourcer, herunder Internet og multimedier.

Det er dermed et led i folkebibliotekernes kulturformidling, at de stiller bøger, tidsskrifter, Internet, men også multimedier i fast form (for eksempel cd-rom) til rådighed for brugerne. Multimedierne kan indeholde bl.a. computerspil, interaktiv undervisning, opslagsværker, skøn- og faglitterære værker med billeder og lyd og edb-programmer.

Den nærmere afgrænsning af bibliotekernes opgaver bestemmes i lyset af formålet i bibliotekslovens § 1. Bibliotekets virksomhed er et middel, som lovgiver har anvendt til at opnå et mål om øget oplysning, uddannelse og kulturel aktivitet i samfundet. Der kan næppe være tvivl om, at bibliotekerne som led i denne opgave ikke alene stiller materialet til rådighed, men også vejleder borgerne om, hvordan de finder og bruger materialet.

Ophavsretligt vil det aldrig være tilladt, at bibliotekarer hjælper til med brugernes private kopiering af digitale værker. En låner kan således ikke bede en bibliotekar om at hjælpe til med at kopiere en fil indeholdende en artikel i digital form.

Et bibliotek kan derfor – men er også forpligtet til – at være borgerne behjælpelige med vejledning og en vis praktisk hjælp. I praksis kender de fleste den situation, hvor de beder personalet om hjælp til at finde en bestemt bog eller få råd om tidsskrifter eller lydbøger. Bibliotekaren har måske fulgt os ned til den relevante hylde eller beskrevet bibliotekets opbygning og systematik for os. Har der været en kopimaskine til rådighed, har de ansatte måske forklaret os, hvordan kopimaskinen bruges, når vi har ønsket os en kopi af eksempelvis en artikel.

Der har aldrig været stillet spørgsmålstejn ved berettigelsen af den service – fordi sådan rådgivning og hjælp er en naturlig og integreret del af den lovbestemte serviceydelse i biblioteksloven. Omvendt har det aldrig været hensigten med biblioteksloven, at folkebibliotekerne aktivt skulle bistå borgerne med ulov-

ligheder eller private gøremål, som ikke fremmer formålet i biblioteksloven. Dette er navnlig blevet aktuelt ved Internetbrug, hvor bibliotekerne ikke er forpligtet til at servicere borgerne i forbindelse med deres private kommunikationsformål – for eksempel skrive mails eller føre samtaler i chatrooms, foretage bankforretninger eller indkøb. Vejledning i privat sludren eller betaling af regninger fremmer hverken oplysning, uddannelse eller kulturel aktivitet.

Grænsen for bibliotekernes servicepligt og -ret fortolkes således i lyset af formålet med bibliotekerne. Har en borger fundet en oplysende artikel på et elektronisk baseret multimedie, og ønsker at printe artiklen, er det en naturlig del af biblioteksvirksomheden, at de ansatte vejleder om, hvordan printer-systemet virker. Herfra er der ikke langt til at vejlede borgeren om, hvordan artiklen kopieres elektronisk til en USB-nøgle eller anden lagerenhed. Der er tale om vejledning i informationssøgning, som fremmer bibliotekslovens formål. Vejledningen må anses for at være *forvaltningsretlig* lovlig. Indenfor de givne ressourcemæssige rammer er der endda i et vist omfang pligt til at give denne vejledning, da bibliotekerne ellers ikke leverer den ydelse, som de er sat til at levere af lovgiver.

Program for Danmarks Forsknings- biblioteksforenings Vinterinternatmøde 2008

Se program og
tilmelding på
www.dfd.dk

Plads til begejstring – ledelse og medarbejdere i forandring.

De mange institutionssammenlægninger, som i disse år er blevet trenden, kræver god ledelse og analytiske og engagerede medarbejdere.

Moderne offentlige institutioner står i et krydspres mellem et stadig behårdt krav om stigende effektivitet og at skabe udvikling og fornyelse gennem selvudvikling.

Der er stort behov for at kende og måske endda påvirke sin organisations værdier og bruge dem aktivt i det strategi-

ske arbejde. Men det er ikke nok. Kommunikation, kreativitet og innovation er ikke bare nødvendig, men udgør selve grundelementerne i bibliotekernes fremtid.

Der skal skabes balance mellem udfordringer og kompetencer og der skal fokuseres på det positive. Dialog er en stor udfordring både for lederen og for medarbejderen. Kan ”det lille klap på skulderen” motivere? Hvordan skal den interne kommunikation mellem ledelse og medarbejdere understøtte den gode og innovative arbejdsplads? Går forandringsprocessen i virkeligheden ud på at ændre

organisationskulturen fra kedsomhed til begejstring?

Danmarks Forskningsbiblioteksforening inviterer hermed ledere og medarbejdere til at diskutere veje til forbedringer på vinterinternatmødet **31. januar og 1. februar 2008** på Klarskovgaard ved Korsør.

Med venlig hilsen
Claus Vesterager Pedersen
Formand